

MACHT. EEN VERLEIDELIJKE KRACHT

Pastorale conferentie
juni 2021

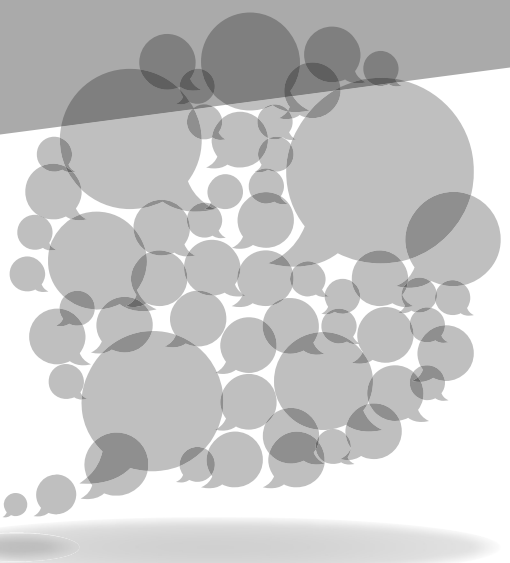
FRANS ESSEL

Benedictijn Anselm Grün (°1945) schreef *Macht. Een verleidelijke kracht* vanuit de overtuiging dat machtsmisbruik en seksueel misbruik in de kerk zo om zich heen konden grijpen omdat er in de kerk geen theologie van de macht bestond. Een goede theologie van de macht kan mensen helpen om macht uit te oefenen in dienst van het leven en de mens. Christelijke macht bestaat erin dat we de wereld gestaag omvormen tot wat God beoogt, in de Geest van Jezus.

Volgens Grün zweeg de kerk te veel over macht en seksualiteit. En wat niet bewust wordt gemaakt, gaat vanuit het onbewuste een destructieve werking uitoefenen, want macht heeft vooral een schadelijke invloed wanneer ze heimelijk wordt uitgeoefend. Daarom moet worden nagegaan of haar doel juist is. Realiseer het dan, zegt Grün, ook tegen weerstand in, om zo aan een meer menselijke en waardevolle wereld te werken. Grün wil niet alleen wijzen op de gevaren, maar ook op de positieve mogelijkheden van macht. Vanuit spirituele en psychologische inzichten wil hij ons helpen goed met macht om te gaan.

De macht van God, van Jezus en van de mens

Vanuit de Bijbel spreekt Grün eerst over macht zoals ze door God en Jezus worden uitgeoefend. God toont zijn macht in het Oude Testament in de geschiedenis, maar ook in de natuurkrachten. In het Nieuwe Testament wordt God geprezen als de almachtige, zo zingt Maria in het Magnificat: 'Hij toont zijn macht en de kracht van zijn arm' (Lc 1,51). Voor 'macht', werden in de Bijbel verschillende woorden gebruikt. Zo betekent *auctoritas* 'vermeerderen' (augere). Wie *auctoritas* bezit, heeft dus geen uiterlijke macht nodig. Hij heeft invloed door zijn innerlijke macht, doet ermee groeien. Die *auctoritas* wordt in de Bijbel toegepast op God en zijn Woord. Jezus' macht noemt men *exousia* (van

ousia, 'zijn'; vanuit wat men 'is'). Jezus oefent geen macht uit door zijn toehoorders een slecht geweten te schoppen, zijn macht ligt in de vrijmoedigheid waarmee hij vanuit Zijn 'zijn' over God spreekt. *Dunamis* (de kracht die God ons geeft) is daarbij het krachtige vermogen om iets teweeg te brengen dat God aan Jezus heeft gegeven. Zo heeft God ons in Jezus Christus ontrukkt aan de macht van de duisternis.

Vervolgens spreekt Grün over de macht van de mens, *potestas* of 'bevoegdheid', 'het vermogen om door te zetten'. Die macht geeft God aan de mens om te 'heersen' over de schepping, tot haar welzijn. Dat betekent niet dat je geweld gebruikt, wel dat je de nodige middelen inzet om eruit te komen. Het is ook de mogelijkheid om veranderingen tot stand te brengen. Macht is gave en opgave van God; ze kan misbruikt worden, maar hoort wezenlijk bij de mens. Politiek kan niet zonder macht, maar we hebben nood aan een ethiek van politieke machtsuitoefening. De vraag

is dus niet: “Macht of geen macht?”, maar “Hoe macht uitoefenen?” Zo wordt macht *diakonia*: dienst aan de mensen.

Macht kan misbruikt worden

Grün vertrekt opnieuw vanuit de Bijbel: Jezus' verzoeken. De verleiding tot macht is een duivelspact. Wie zich zo overgeeft aan machtsuitoefening, wordt slaaf van zijn eigen behoefte aan macht en wordt door die macht beheerst. Die mogelijkheid betekent nu niet dat men moet afzien van elke vorm van machtsuitoefening en het gebruik van de dingen van deze wereld. Mensen moeten hun rijkdom niet opgeven, maar hun bezit delen met noodlijdenden. Onze relatie tot God hangt af van de betrouwbare omgang met de 'kleine dingen' van deze wereld, zeg maar, met macht. Jezus bekritiseert twee negatieve vormen van macht en zegt hoe Hij zich macht voorstelt: 'Vorsten oefenen heerschappij uit over onderworpen volken, en laten zich weldoener noemen. Laat dat bij jullie niet zo zijn! De belangrijkste van jullie moet de minste worden en de leider de dienaar' (Lc 22,25-26) (Mt 20,26).

Machtsmisbruik vormt zich wanneer je de mensen over wie je 'macht' uitoefent, kleineert om aan je eigen belangrijkheid te kunnen geloven, ter

compensatie van een zwak gevoel van eigenwaarde, met het oog op imago. Machtigen verheugen zich vaak niet over goede medewerkers, maar vrezden door hen in bekwaamheid en geliefdheid overvleugeld te worden. Vaak voorzien mensen de uitgekende strategieën van machtsmensen niet. Hun egocentrisme en gebrek aan empathie leiden ertoe dat ze mensen gaan zien als middelen voor hun doel. Daartegenover stelt Jezus Zijn eigen visie: 'De grootste moet de kleinste worden. Wie voorgaat, wie leidt, moet dienen'. Wie machtig is, dient door anderen juist te doen groeien. Hij dient hen door het leven in hen (weer) wakker te maken en naar boven te brengen. Daarom maakt men best onderscheid tussen een ik-gericht machtsstreven en een machtsstreven dat op het welzijn van

allen is gericht. Ik-gericht machtsstreven heeft een erg negatieve invloed op het inlevingsvermogen en de empathie terwijl altruïstisch machtsstreven is gericht op verbetering van mensenlevens.

Aspecten van machtsmisbruik in de kerk

Het kerkelijk leerambt heeft een belangrijke functie, maar uit de geschiedenis van de kerk blijkt dat het vaak werd misbruikt. Zo is de zwijgplicht machtsuitoefening, net als het reduceren van de christelijke boodschap tot morele eisen. De biecht die drukte op het geweten van de mensen, was zo lang een pervers machtsmiddel. Lokaal hebben sommige ambtsdragers hun macht gebruikt voor doeleinden die allesbehalve evangelisch waren. Ook onder vrijwilligers wordt er soms op een ongezonde manier macht uitgeoefend, bijvoorbeeld door zogezegd objectieve kritiek, door het achterhouden van informatie, door emotionele chantage of binding.

De kerk oefent op de gelovigen emotionele en geestelijke macht uit. Een goede liturgie is een positieve vorm van machtsuitoefening, heilzaam omdat de priesters de mensen in contact brengen met het heilige in hun binnenste. Het heilige is ook heilbrengend en helend, maar ook deze macht kan leiden tot spiritueel misbruik. Autoritair vertellen aan een hulpzoekende wat God voor hem wil, bijvoorbeeld. Spirituele leiders kunnen macht misbruiken door

mensen angstig te maken of door zichzelf als uitverkoren te zien.

Het ergste machtsmisbruik in de kerk is echter het seksueel misbruik van kinderen in een pastorale context. Wat hier gebeurt, is niet alleen seksueel, maar ook emotioneel en geestelijk misbruik, want zowel de gevoelens van het kind als zijn fascinatie voor het heilige, het spirituele, worden gefnuikt. Het kind weet met zichzelf geen raad meer, maar durft hierover met niemand te praten. Het vertrouwen in mensen is zo verstoord dat het niet meer in staat is om echt relaties aan te gaan.

Doel en middelen voor goed gebruik van macht

Macht is de mogelijkheid om doelstellingen te realiseren en vorm te geven. Dit sluit aan bij de scheppingsopdracht die God ons heeft gegeven. Een goede omgang met macht is er wanneer het beoogde doel en de ingezette middelen goed zijn. Het doel is goed wanneer het in dienst van het leven staan, meer vrijheid schept en zo meer levenskwaliteit biedt aan mensen. Dit veronderstelt ook dat de een de ander geen nederlaag doet lijden, dat er respect wordt opgebracht voor elkaars positie. Daartoe is moed nodig die kracht geeft.

Ook de middelen waarmee het doel wordt bereikt moeten beantwoorden aan de waarden waar men als mens voor staat en die men samen met anderen uitwerkt. Het gaat hierbij zowel om de keuze van de middelen als om de wijze waarop ze aangewend worden. Tot de middelen om een doel te bereiken behoren de twee eerder besproken begrippen: *auctoritas* en *dunamis*. Ten diepste is het door een spirituele kracht dat wij macht uitoefenen op een

manier die mensen in beweging zet. Het is de kracht van de Heilige Geest die Jezus dreef om zieken te genezen en mensen te doen opstaan. Die kracht is ons geschonken en daarop kunnen wij altijd terugvallen als we op de grenzen van onze eigen energie, onze eigen kracht stuiten.

Zo bespreekt Anselm Grün in dit boek zeer belangrijke aspecten van macht, een begrip dat vaak louter negatieve associaties oproept, terwijl het ook een motor kan zijn van veranderingen ten goede. Het boek biedt mensen inspiratie om hun macht aan te wenden voor het welzijn van anderen en daardoor deze 'verleidelijke kracht' optimaal te gebruiken.

Dit artikel is een bespreking van het boek *Macht. Een verleidelijke kracht* (Anselm Grün. Averbode, 2020).

Gebed

*Heer, dank voor de gave van Uw liefde die ons en onze medemens doet groeien.
Geef dat wij die gaven, onze mogelijkheden, goed aanwenden.
Dan worden wij meer en meer mensen naar Uw beeld,
Het beeld dat wij zien in Jezus Christus onze Heer.
Amen.*

Gespreksvragen

- Welke valkuilen herken je zelf bij het uitoefenen van het gezag en de macht die vrijgestelden hebben?
- Welke mogelijkheden zie je om elkaar te helpen bij een gezonde machtsuitoefening?
- Bespreek de drie houdingen die theoloog P. Tillich nodig acht voor een vruchtbare machtsuitoefening: De **liefde** beaamt mensen in hun zijn. De **gerechtigheid** doet recht aan jezelf en je waarden en ook aan anderen. De **vrijheid** betekent dat men niet onder druk staat (innerlijke vrijheid), en een sfeer creëert van vrijheid voor zij die aan je gezag worden toevertrouwd.